

ІННОВАЦІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

УДК 378.032

О. С. Бєлих

ЦІННІСНО-ПОТРЕБНІСНА СФЕРА ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Формування особистості майбутнього фахівця в процесі університетської підготовки є важливим фактором і ресурсом його професійного становлення. Виявлення потенційних можливостей цього процесу є ціллю даної статті.

Світогляд, що формується, продукує ряд потреб: почуття громадянського обов'язку, моральної і ціннісної орієнтації, громадянської відповідальності, професійної позиції, соціальної активності, надійності. Домінуючу роль у розвитку особистості студента відіграє потреба в спілкуванні.

Ціннісні стосунки виконують регулятивні функції. Як правило, переважають екзистенціальні цінності: любов, свобода, совість, віра, відповідальність. Добро, благородство, чуйність, безкорисливість органічно пов'язані з моральними цінностями. Патріотичні цінності мають не лише соціальне, але і особистісне значення.

Структуру особистості майбутнього фахівця неможливо уявити без соціально-професійної спрямованості особистості. До неї належать професійні інтереси, мотиви професійної діяльності, професійний обов'язок і відповідальність, професійна справедливість і професійне покликання.

Оснovoю професійної спрямованості становить інтерес до професії. Важливо, щоб фахівець пов'язував розвиток цього інтересу зі своїм особистісним і професійним зростанням, так щоб професійне зростання було частковим вираженням особистісного.

Любов до своєї справи складають духовні інтереси і потреби. Педагог повинен бачити перспективи розвитку науки, що викладається. Потреба в знанні й орієнтація на самоосвіту – провідна характеристика фахівця з розвиненим світоглядом.

У результаті ми можемо констатувати, що перші кроки професійного становлення нерозривно пов'язані зі світоглядним розвитком. Безперечно, цей зв'язок двосторонній і продукує становлення навчально-професійної діяльності як провідної з властивими їй основними ознаками: 1) вона впливає на виникнення психічних новоутворень; 2) вона сприяє виникненню і розвитку нових видів діяльності; 3) у ній виникають і формуються індивідуальні психічні процеси [2, с. 89 – 90]. З огляду на все сказане, модернізація навчально-

виховного процесу у вищій школі набуває ще більшої актуальності, оскільки професійний розвиток особистості на сучасному етапі неможливий без сучасного навчального процесу, що задовольняє інтелектуальні і культурні потреби сучасних студентів. Різні процеси професійного і світоглядного розвитку особистості студента диктують єдині вимоги організації сучасної навчально-пізнавальної і культурної діяльності, відповідність навчально-пізнавальної діяльності її культуродоцільному характеру.

Такий тип освіти у вищій школі передбачає інтенсивнішу, культуродоцільну і емоційно-привабливу взаємодію викладачів і студентів. Вона створює оптимальні умови для самоосвіти, постановки її цілей, завдань, методів і способів їх реалізації.

Природним наслідком такого типу освіти буде самовизначення – життєве, світоглядне, професійне. Таким чином, наслідком формування світогляду в процесі викладання спеціальних дисциплін є особистісна орієнтація і формування особистісної позиції.

Наслідком реалізації концепції особистісно орієнтованої освіти є розвиток основних підструктур особистості студента: потребо-мотиваційної, ціннісно-орієнтаційної, відношень і установок, знань, умінь, навичок, психічних процесів, індивідуально-типологічних особливостей [2, с. 338].

Варто зазначити, що вирішення такого завдання як формування світогляду окреслює загальні риси загальної і професійної освіти. Вони будуть ефективні у випадку орієнтації на особистісний розвиток, задоволення інтересів, потреб особистості. Цей процес має культуродоцільний характер розвитку креативних навичок і здатності до діяльності, умінь проектувати свій особистісний і професійний розвиток.

Як відомо, професійна освіта сьогодні існує в двох видах: загальне, направлене на освоєння соціокультурних технологій виховання особистості, і функціональне, орієнтоване на освоєння індустріальних технологій і становлення працівника [2, с. 182]. Ці два види освіти конкурують під час професійної освіти у ВНЗ. Нам здається, що орієнтація педагогічного процесу ВНЗ на світоглядний розвиток особистості з духовною і культурною домінантою, дає можливість вирішити цю суперечність.

Інакше кажучи, професійна освіта є частковим вираженням загальної освіти, а професійний розвиток людини – частковим вираженням її загального розвитку. Таке розуміння дозволяє наповнити життя людини новими цінностями, що генерує вона сама. „Цінність життя, що полягає в інтересі, захопленості, задоволеності, новому пошуку і є продукт певного способу життя, індивідуальної стратегії життя, коли вони визначаються самою людиною” [1, с. 8]. З цієї точки зору світоглядний розвиток визначає особистісну зрілість людини, готовність особистості під час подолання труднощів спиратися на власні сили, формування способу подолання труднощів. Саме тому

К. А. Абульханова-Славська пов'язує цілісність особистості з єдністю мотивів і спілкування, відступи від цього веде до розпаду ціннісно-мотиваційної сфери особистості [1, с. 64]. Гарантією цілісності особистості є світогляд.

Звичайно, це складні життєві процеси. Вони пов'язані з багатьма життєвими труднощами і суперечностями. Ще однією ознакою світоглядного розвитку особистості є вміння вирішувати суперечності. Способи вирішення суперечностей – конструктивний, смисловий, пасивний – К. А. Абульханова-Славська розглядає як інтеграційний показник зрілості людини [1, с. 65]. У його основі лежить рівень світоглядного розвитку.

Формування світогляду під час вивчення спеціальних дисциплін має ще один аспект. Так або інакше, узагальнення природничонаукових уявлень під час світоглядної діяльності і його конструювання ставить перед суб'єктом питання про перетворення природної і соціальної дійсності. Відповідь на це питання може бути різною. Зрештою вона зводиться до можливості перетворення людиною зовнішніх умов свого існування, а значить, до формування суб'єктності. Остання формується не лише у процесі конструювання світогляду, але виховується навчальним процесом ВНЗ.

Суб'єктність стає найважливішою складовою їх свідомості і регулювальником повсякденної поведінки. Усвідомлене розуміння своєї суб'єктності пропонує формування таких якостей особистості: соціальних і особистих мотивів діяльності; ставлення до зовнішнього світу, до людей, до діяльності; ставлення до себе, особливості саморегуляції; креативність і особливості її прояву; оперативні риси суб'єктності (готовність до діяльності, виконавські здібності); особливості прояву емоційності; знання того, які якості певна професія вимагає і проектування їх розвитку. Інтеграційним вираженням цих якостей і високим рівнем світоглядного розвитку є чіткі уявлення про своє місце в професії і місці своєї професії в системі суспільного виробництва.

Отже, ми можемо підсумувати, що міра розвитку суб'єктності безпосередньо впливає на задоволення людини власним життям.

Таким чином, світоглядний розвиток безпосередньо позначається на професійному навчанні і розвитку особистості. Професійна освіта виступає як засіб самореалізації, самовираження і самоствердження особистості і як засіб стійкості, соціального самозахисту і адаптації людини в умовах ринкової економіки [4, с. 54].

Усе викладене дає змогу зробити висновки про те, що інтенсивний, культуро- і духовно спрямований світоглядний розвиток особистості позитивно позначається на професійній підготовці і вивченні спеціальних дисциплін, позитивно впливає на психічний стан студента в навчальному процесі.

На наш погляд, таке розуміння світоглядного значення освіти

відповідає його фундаменталізації, яка, у свою чергу, вимагає введення інтеграційних курсів світоглядної спрямованості. Центральне значення під час викладання у ВНЗ повинні займати смислопошукові проблеми, світоглядна оцінка основних понять. Тут ми відзначимо, що світоглядна завантаженість курсів, що викладаються, зростатиме, якщо: 1) новий матеріал викладається логічно і доказово, 2) викладач впливає на емоції і сприяє розвитку інтересу до вивчення методології наукового пізнання, 3) розкриваються помилкові погляди в історії науки як рівень її розвитку, 4) створення проблемних ситуацій методологічного характеру, 5) розвиток у студентів діалектичного мислення.

Процес навчання і формування світогляду залежить від здійснення і протікання цих процесів. Оцінка повноти і глибини знань, конструйованої картини світу, їх діалектичності приводить до думки про розвиток рефлексивних можливостей студента під час формування світогляду. Услід за В. А. Попковим і А. В. Коржуєвим під рефлексією ми розуміємо уточнення людиною своїх знань, з'ясування нею того, як вироблялися ті або інші знання, уявлення, а також особлива моральна діяльність, що полягає в духовному самоаналізі як способі ставлення до життя і боротьби з власними недоліками, в подоланні сумнівів в своїх силах і здібностях. Рефлексія утверджує самостійність людини, активізує її внутрішні сили, спонукає до активності [4, с. 127].

Послідовна реалізація цих завдань приводить до формування критико-рефлексивних якостей особистості, що виявляються як 1) участь студентів у діалозі з викладачем, здатність відстоювати власну точку зору, критично ставитися до неї; 2) націленість студента на самодіагностику, співвідношення себе з професійними вимогами; 3) потреба в засвоєнні нової інформації, її обробці, відкритість нестандартним способам вирішення завдань.

Стиль, стосунки, взаємодії з властивими їм параметрами і характеристиками переконують нас в тому, що формування світогляду є завданням високого рівня складності й інтеграції, що ставить вимоги до процесу навчання. Гуманізація – одна з характеристик процесу формування світогляду. Для нас важливо те, що вільне, цікаве, багате спілкування є чинником формування багатьох якостей особистості: соціального мислення, самосвідомості, ініціативи, спрямованості, установки, уміння правильно орієнтуватися в житті, спілкуванні і науці [1, с. 95 – 96]

Усе вищезазначене дозволяє говорити про те, що світогляд – високоінтеграційна структура, що задає напрям, зміст і рівень розвитку особистості, координує основні феномени розвитку особистості.

Якщо твердження, що вища освіта – кінцевий системний результат є правильним [5, с. 69], то фахівець високої кваліфікації повинен відповідати суспільним очікуванням. Цей рівень і напрям особистісного розвитку координує і направляє світогляд.

Фахівець високої кваліфікації має бути суб'єктом світової

культури, здатним генерувати естетичні цінності, прагнути до істини як до ідеалу, бути законослухняним громадянином, здійснювати активний гуманізм і прагнути до соціальної справедливості, бути толерантним до національних і конфесійних особливостей інших, реалізувати дієвий патріотизм, бути, безумовно, ввічливим і шанобливим в полеміці, твердим в досягненні мети, дотриманню своїм переконанням, а не зовнішнім імперативам, креативно орієнтований, орієнтований на високі екологічні технології, інформаційні навички, ерудованість, активність в освоєнні нового.

Звичайно, список якостей, властивих фахівцеві можна було б збільшити або доповнити його внутрішній світ іншими проблемами, проте ми включили лише ті з них, які можуть знайти своє віддзеркалення і місце в структурі світогляду, прагнучи до граничності питань, ставлячи ті проблеми, які ще довгий час не втратять своєї актуальності.

Необхідно відзначити, що в структурі особистості майбутнього фахівця, структурі його світогляду значне місце займає блок гуманітарних проблем. Тут хочеться відзначити, що вивчення спеціальних дисциплін тоді виконає світоглядну функцію, коли повною мірою сприятиме гуманітарному освоєнню природничо-наукового знання, що вивчається.

Цікаво знайти місце професійно важливих якостей особистості педагога в його світоглядній структурі. Інакше кажучи, окреслити те світоглядне коло, яке створюватиме професійну успішність педагога. До них належить активність особистості, врівноваженість, бажання працювати зі студентами, здатність не губитися в екстремальних ситуаціях, привабливість, чесність, справедливість, сучасність, педагогічний гуманізм, ерудиція, педагогічний такт, толерантність, дисциплінованість і педагогічний оптимізм.

Формування цих якостей має двояку специфіку: вони закладені світоглядом і розвиваються відповідно до раніше описаних закономірностей; вони визначають розвиток професійності особистості і життєдіяльності (звичайно, якщо ми можемо говорити про позитивну динаміку). Ймовірно, не буде великим перебільшенням сказати, що формування світогляду біографічно є акмеологічною підтримкою майбутнього фахівця.

Природно, що в сучасних умовах характер діяльності педагога ускладнюватиметься. Відповідно до цього ускладнюватиметься і його світогляд, що включає певні професійні характеристики. Нам здається, що світогляд в сучасних умовах має бути глобальним, системним, планетарним, інформаційно-технологічним, проектним; він повинен продукувати відповідне мислення [3, с. 148].

Тут відзначимо, що найважливішою характеристикою світогляду професіонала є його гуманістична спрямованість. Світогляд проголошує пріоритет загальнолюдських цінностей, життя і здоров'я людини, вільного розвитку особистості, виховання в тих, хто навчається

громадянськості, працьовитості, пошани до прав і свобод людини, любові до природи, Батьківщини, сім'ї. Такий світогляд повинен забезпечувати самовизначення особистості, стимулювати прийняття особистістю умов самореалізації.

Такий світогляд повинен продукувати сучасну картину світу, сприяти інтеграції особистості в національну і світову культуру, формувати громадянина, що розуміє специфіку цивільного суспільства і правової держави. Інакше кажучи, професійний компонент світогляду знаходить своє вираження у вибірковій увазі до тих сторін життя суспільства, які пов'язані з його професією.

Це є основою для виникнення відчуття причетності до життя суспільства, а в перспективі людства, глибше осмислюється своє життя і професійна діяльність, розуміються їх проблеми, здійснюється зв'язок із зусиллями щодо вдосконалення життя.

Невід'ємним аспектом професійного компонента світогляду є з'ясування, пізніше уточнення соціального значення своєї професійної діяльності. У свою чергу, така відповідь можлива під час з'ясування проблем, які дає світогляд: про характер сучасного суспільства і його місце в світовій спільноті; про можливі резерви професії і особистості в сприянні загальнодоступному розвитку, про значення професії в житті соціального інституту; про соціальні очікування і сприяння в їх задоволенні.

Зазначене, приводить нас до висновку про те, що на етапі професійного самовизначення суспільний світогляд здійснює вплив на особистий світогляд, ставлячи перед ним питання, що вимагають відповіді і ввівши в нього матеріал, що вимагає світоглядного здійснення. Це явище свідчить про певний рівень розвитку світогляду майбутнього фахівця, про його критичне ставлення до світоглядних установок, про активність в світоглядному освоєнні проблем, що стоять перед ним, активності в контролі власної системи цінностей.

За сучасних умов вибір і визначення власної світоглядної позиції набуває особливої актуальності і гостроти. Якщо за радянських часів вибір світоглядної позиції здійснювався автоматично, то для сучасного навчального процесу вищої школи характерна множинність філософських трактувань. Засоби масової інформації постійно пропагують різні варіанти. У цих умовах майбутній фахівець високої кваліфікації постійно повинен демонструвати свою освіченість і вміння обґрунтувати свої філософсько-світоглядні позиції. Процес цей має бути щирим, відкритим, в ньому мають бути зацікавлені викладачі і студенти. Він не повинен ігнорувати негативні моменти, що зустрічаються в нашому житті: орієнтацію на здобуття прибутків за будь-яку ціну, пропаганду низькопробних творів. Разом з тим, викладачі повинні показувати приклад в оцінці сучасних витворів мистецтва.

Нам здається, що ефективність цієї роботи буде досягнута, якщо в ній будуть враховані організаційні, координаційні, методичні і

методологічні умови. Така організація виховної роботи сприяє освоєнню і прийняттю соціальної ситуації, що, у свою чергу, позитивно впливає на професійну динаміку.

Світоглядний аспект змісту виховання відіграє надзвичайно важливу роль в організації цієї роботи і підвищенні її ефективності. Він повинен відповідати таким вимогам: відповідність матеріалу даній галузі виробництва; урахування основних тенденцій розвитку науки і техніки; зв'язок матеріалу, що вивчається, в єдину систему знань і з майбутньою практичною діяльністю; формувати наукову картину світу, розкривати соціальну роль професії.

Таким чином, підбір матеріалу, що використовується на виховних заняттях, – складна педагогічна проблема, вирішення якої підвищує ефективність формування світогляду.

Висновки:

- організація діяльності студентів сучасного університету, що орієнтована на розвиток потребнісно-мотиваційної сфери, підвищує ефективність їхньої професійної підготовки;
- професійна підготовка студентів сучасного університету є приватним вираженням їх особистісного розвитку;
- залучення студентів до процесу синтезування цінностей є особистістю педагогічного процесу сучасного університету.

Список використаної літератури

- 1. Абульханова-Славская К. А.** Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
- 2. Зеер Э. Ф.** Личностно-ориентированное профессиональное образование / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. проф. пед. ун-та, 1998. – 126 с.
- 3. Педагогическое образование.** Общая и профессиональная педагогика: учеб. пособие [под ред. Симоненко В. Д.]. – М.: Издат. дом Вентана-Граф, 2005. – 368 с.
- 4. Попков В. А.** Дидактика высшей школы / В. А. Попков, А. В. Коржув. – М.: АКАДЕМИА, 2004. – 188 с.
- 5. Формирование** духовной культуры студенческой молодежи. – К., 1991.

Бєлих О. С. Ціннісно-потребнісна сфера як фактор духовного формування студентської молоді

У статті розглядаються питання впливу ціннісно-потребнісної сфери на духовне формування студентської молоді. Сформульовані методичні вимоги і основні параметричні характеристики цього процесу, значення участі студентської молоді в конструюванні цінностей сучасного суспільства.

Ключові слова: студентська молодь, ціннісно-потребнісна сфера, світоглядні позиції.

Белых А. С. Ценностно-потребностная сфера как фактор духовного формирования студенческой молодежи

В статье рассматриваются вопросы влияния ценностно-потребностной сферы на духовное формирование студенческой молодежи. Сформулированы методические требования и основные параметрические характеристики этого процесса, значение участия студенческой молодежи в конструировании ценностей современного общества.

Ключевые слова: студенческая молодежь, ценностно-потребностная сфера, мировоззренческие позиции.

Bielykh A. S. Necessity Sphere as a Factor in the Spiritual Formation of Students

In the article the questions of influence of values of necessity sphere are examined on the spiritual forming of student young people. Methodical requirements and basic self-reactance descriptions of this process, value of participation of student young people, are set forth in constructing of values of modern society.

Key words: college students, necessity sphere, outlook.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чиж О. Н.

УДК 378.147

В. О. Гринько

**АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ**

Нинішній стан соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність підготовки освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, утвердження її як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Освіта є основою розвитку особистості, її інтелектуального багатства, запорука майбутнього України [3].

Із метою формування особистості студента в навчальному процесі сучасна дидактика рекомендує збагачувати традиційні методи навчання такими прийомами та засобами, що сприяли б формуванню в суб'єктів учіння мотивації учіння, майбутньої професійної діяльності та змістовних життєвих настанов, високого рівня активності й емоційної